

Date: 7th October-2026

ANTI-K VA O'RTA ASR ME'MORCHILIGI HAMDA SHAHARSOZLIK
MADANIYATI

Nizomiy nomidagi O'zMPU Tarix fakulteti "Tarix" yo'nalishi 2-bosqich talabasi
Qo'yliyeva Dilshoda Zokir qizi

Annotatsiya: Ushbu maqolada Antik davr va O'rta asrlar shaharsozlik madaniyati, me'moriy uslublar hamda ularning shahar infratuzilmasini shakllantirishdagi o'rni qiyosiy-tarixiy jihatdan tahlil qilinadi. Shuningdek, Yunon-Rim gipodam tizimi va beton inqilobi kabi muhandislik yutuqlarining o'rta asrlar Yevropa hamda Sharq xususan, Buyuk Ipak yo'lidagi O'rta Osiyo shaharsozlik strukturasi ko'rsatgan ta'siri yoritib berilgan. Bundan tashqari, shaharlarning ijtimoiy-funksional bo'linishi (ya'ni Ark, Shahriston, Rabot) va mudofaa hamda savdo-iqtisodiy inshootlarining (karvonsaroylar, akveduklar) me'moriy yechimlari atroflicha o'rganiladi. Maqola natijalari antik va o'rta asr muhandislik tajribasining zamonaviy shaharsozlik an'alaridagi ahamiyatini baholashga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: Antik me'morchilik, Gipodam tizimi, Buyuk Ipak yo'li, O'rta asr shaharsozligi, karvonsaroylar, Rim betoni, Ark, shahar infratuzilmasi.

Аннотация: В данной статье в сравнительно-историческом аспекте анализируются градостроительная культура и архитектурные стили Античности и Средневековья, а также их роль в формировании городской инфраструктуры. Освещается влияние таких инженерных достижений, как греко-римская гипподамова система и «бетонная революция», на градостроительную структуру средневековой Европы и Востока, в частности городов Центральной Азии, расположенных на Великом шёлковом пути. Кроме того, подробно рассматриваются социально-функциональное деление городов (Арк, Шахристан, Рабад), а также архитектурные решения оборонительных и торгово-экономических сооружений (караван-сарай, акведуки). Результаты исследования позволяют оценить значение инженерного опыта Античности и Средневековья в развитии современных градостроительных традиций.

Ключевые слова: античная архитектура, гипподамова система, Великий шёлковый путь, средневековое градостроительство, караван-сарай, римский бетон, Арк, городская инфраструктура.

Abstract: This article provides a comparative-historical analysis of urban planning culture and architectural styles in Antiquity and the Middle Ages, as well as their role in the formation of urban infrastructure. It also examines the influence of such engineering achievements as the Greco-Roman Hippodamian system and the "concrete revolution" on the urban structure of medieval Europe and the East, particularly the cities of Central Asia located along the Great Silk Road. In addition, the article explores in detail the socio-functional division of cities (Ark, Shahristan, Rabat), as well as the architectural solutions of defensive and trade-economic structures, including caravanserais and aqueducts. The



Date: 7th October-2026

results of the study contribute to assessing the significance of ancient and medieval engineering experience in the development of modern urban planning traditions.

Keywords: *Ancient architecture, Hippodamian system, Great Silk Road, medieval urban planning, caravanserais, Roman concrete, Ark, urban infrastructure.*



Shaharsozlik va me'morchilik madaniyati insoniyat sivilizatsiyasi taraqqiyotining eng yaqqol va moddiy ko'zgusi hisoblanadi. Shaharlarning paydo bo'lishi, ularning hududiy rejalashtirilishi hamda muhandislik-me'moriy inshootlarining rivojlanishi shunchaki boshpana yaratish ehtiyojidan emas, balki jamiyatning ijtimoiy-siyosiy, iqtisodiy va madaniy tizimining murakkablashuvi natijasida yuzaga kelgan. Bu borada, ayniqsa, Antik davr va O'rta asrlar shaharsozlik an'analari alohida bosqich bo'lib, hozirgi zamonaviy shaharlarning infratuzilmaviy poydevoriga asos solgan. Antik davr shaharsozligi, xususan, Yunon-Rim sivilizatsiyasi, shaharlarni matematik va mantiqiy rejalashtirishning yuksak namunasini ko'rsatib berdi. Miletlik Gipodam tomonidan shakllantirilgan to'g'ri burchakli ko'chalar tizimi va Rim imperiyasining beton inqilobi hamda akveduklar kabi muhandislik kashfiyotlari shahar muhitini tartibga solish va aholi turmush darajasini oshirishda tub burilish yasadi. Keyinchalik, O'rta asrlarga kelib shaharsozlik madaniyati yangi bosqichga qadam qo'ydi. Yevropaning mudofaa va xavfsizlikka yo'naltirilgan markazlashgan tuzilishdagi shaharlari hamda Sharqning, xususan Buyuk Ipak yo'li chorrahasida joylashgan Markaziy Osiyo shaharlarining o'ziga xos uch bosqichli, Ark, Shahrison, Rabot kabi strukturasi o'z davrining iqtisodiy va ijtimoiy talablariga javob beruvchi nayob modelni shakllantirdi. Antik davr shaharsozlik madaniyati insoniyat tarixida shaharlarni tasodifiy va tartibsiz turar joylar yig'indisidan puxta o'ylangan, mantiqiy hamda funksional tizimga aylantirish bosqichi sifatida e'tirof etiladi. Bu davr shaharsozligining nazariy poydevori Miletlik me'mor Gipodom (m.a. V asr) nomi bilan bog'liq bo'lib, u tarixda birinchi bo'lib shaharni muayyan reja va matematik tartib bo'yicha qurish konsepsiyasini ilgari surdi. Gipodam tizimi shaharni bir-biriga perpendikulyar kesishuvchi to'g'ri ko'chalar tarmog'i orqali teng o'lchamli kvartallarga bo'lishga asoslanadi. Bu shunchaki ko'chalarni to'g'rilash emas, balki chuqur ijtimoiy va funksional mantiqqa ega loyiha edi. Gipodam nazariyasiga ko'ra, shahar hududi uch asosiy ijtimoiy-funksional zonaga bo'lingan: diniy marosimlar o'tkaziladigan va ibodatxonalar joylashgan Muqaddas zona, ma'muriy binolar, majlislar zali hamda markaziy maydon ya'ni agora o'rin olgan Jamoat zonasi va aholining yashash xonadonlari uchun ajratilgan Xususiylik zona. Ushbu planlashtirish usuli dastlab Afinaning Pirey porti hamda Olint shahrida qo'llanilgan bo'lsa, keyinchalik Rim imperiyasi tomonidan asos solingan yuzlab koloniyalarda keng rivojlantirildi. Rimliklar bu tizimni yanada takomillashtirib, har bir shaharning markazidan o'tuvchi ikki asosiy o'qni belgilashdi: shimoldan janubga yo'nalgan Cardo Maximus va sharqdan g'arbga yo'nalgan Decumanus Maximus. Ushbu ikki arterial ko'chani kesishgan nuqtasida shaharning ijtimoiy-siyosiy va savdo yuragi — Forum joylashtirildi. Gipodam tizimining yana bir muhim afzalligi uning aerodinamik va sanitariya-gigienik samaradorligida edi. To'g'ri yo'naltirilgan va geometrik aniq ko'chalar shahar ichida shamolning erkin harakatlanishini ta'minlab, havo almashtirishni yaxshilagan hamda quyosh nurining turar joylarga teng

Date: 7th October-2026

tushishiga sharoit yaratgan. Ushbu tamoyillar zamonaviy shaharsozlik hamda hududiy rejalashtirish san'atining poydevoriga aylandi. Antik shaharsozlikdagi makoniy tartib, o'z navbatida, moddiy-texnik va muhandislik kashfiyotlari bilan mustahkamlandi. Rim imperiyasining me'morchilik sohasidagi eng buyuk kashfiyoti — bu materiallar texnologiyasidagi inqilob, ya'ni "Rim betoni" hisoblanadi. Miloddan avvalgi III-II asrlarda amaliyotga kirib kelgan ushbu qurilish materiali binolarning shakli, hajmi va masshtabini tubdan o'zgartirdi. Rim betonining o'ziga xosligi va asrlar davomida yemirilmaydigan mustahkamlik siri uning tarkibidagi vulqon kuli — puzzolana (Neapol yaqinidagi Putsoli hududidan olingan) hamda ohak aralashmasida edi. Ushbu kimyoviy birikma suv bilan reaksiyaga kirishganda alyuminiy-silikat gidratlarini hosil qilib, hatto suv ostida ham qotish xususiyatiga ega bo'lgan. Rim me'morlari ushbu material yordamida ustunlarga tayangan an'anaviy sinchli va to'sinli konstruksiyalardan voz kechib, ravoqli, gumbazli va tonnelimon yirik inshootlarni barpo etishga o'tdilar. Buning yorqin misoli sifatida Rim Panteonini keltirish mumkin. Panteonning diametri 43,3 metrni tashkil etuvchi gumbazi hali-hanuz dunyodagi eng ulkan armaturelanmagan beton gumbaz hisoblanadi. Shuningdek, Kolizey (Flaviy amfiteatri) ravoqlar va beton konstruksiyalar kombinatsiyasi vositasida bir vaqtning o'zida o'n minglab tomoshabinlar oqimini tartibga solish va xavfsiz harakatlantirish muhandisligining cho'qqisiga aylandi. Antik shaharsozligining ikkinchi buyuk muhandislik yutug'i — bu mukammal suv ta'minoti va kanalizatsiya infratuzilmasidir. Rim imperiyasi shaharlarini toza suv bilan ta'minlash uchun o'nlarcha kilometr uzoqlikdagi tog' manbalaridan suv keltiruvchi inshootlar — akveduklar qurilgan. Akveduklarning ishlash tamoyili to'liq gravitatsiya ya'ni tortish kuchiga asoslangan edi. Muhandislar gidravlik nishoblikni o'ta aniqlik bilan — har 100 metr masofaga atigi 2,5 - 3 santimetr nishoblikda hisoblab chiqqanlar. Masalan, Fransiya'dagi uch qavatli ravoqli ko'pri-akveduk Pont-du-Gard murakkab relyef sharoitida ham suvning uzluksiz oqishini ta'minlagan. Shaharga yetib kelgan suv markaziy taqsimlash havzalari orqali uch yo'nalishga ajratilgan: jamoat favvorolari va aholi foydalanadigan manbalar, jamoat hammomlari hamda xususiy zodagonlar saroylari. Shahar ichida toza suv ta'minoti bilan birga, chiqindi suvlarni daryolarga olib ketuvchi ulkan kanalizatsiya tizimi — Cloaca Maxima barpo etilgan. Bu inshoot shahar gigienasini saqlash, botqoqlashish va epidemiyalarning oldini olishda hal qiluvchi rol o'ynagan. O'rta asrlar shaharsozlik madaniyati jahon sivilizatsiyasi tarixida o'ziga xos burilish bosqichini tashkil etadi. Antik dunyo, ya'ni Klassik Yunoniston va Rim imperiyasi polis hamda davlat tizimining tanazzulidan so'ng, Yevropa va Sharq mintaqalarida shaharsozlik tushunchasi hamda me'moriy-fazoviy rejalashtirish mutlaqo turli ijtimoiy-iqtisodiy, iqlimiy va diniy-dunyoqarash omillari ta'sirida rivojlandi. Feodal tarqoqlik va doimiy harbiy toqnashuvlar sharoitida shakllangan Yevropa shaharlari eng avvalo mudofaa funksiyasiga moslashtirilgan edi. G'arbiy Yevropada shaharlarning paydo bo'lishi va kengayishi topografik xavfsizlik hamda mudofaa devorlariga tayandi. Shaharlar ko'pincha daryo buxtalarida, tepaliklarda yoki tabiiy to'siqlar chegarasida barpo etildi. Shaharni o'rab turgan tosh devorlar va chuqur xandaklar yer maydonini keskin cheklab qo'ydi. Joy tanligi sababli ko'chalar juda tor bo'lib, binolar qavatma-qavat yuqoriga yo'naltirildi. Yevropa shahrining mantiqiy va kompozitsion

Date: 7th October-2026

markazini Sobor maydoni va Ratusha tashkil etdi. Roman va keyinchalik gotika me'moriy uslublari doirasida tiklangan cherkovlar shahar markazida hukmron balandlikni egalladi. Shaharlar aniq tabaqalashgan halqasimon devorlar orqali kengayib borgan bo'lib, ichki devor qadimiy qasrni, tashqi halqa esa hunarmandlar hamda savdogarlar kvartallarini qamrab olgan. Aksincha, O'rta asrlar Sharqida, xususan Yaqin Sharq, Xalifalik hududlari va Markaziy Osiyoda shaharsozlik keng ko'lamli gidrotexnik inshootlar, mukammal ijtimoiy-funksional hududlashtirish hamda mikroklimatni boshqarish tamoyillariga tayandi. Issiq va quruq iqlim sharoitidan kelib chiqib, Sharq shaharlarida ko'chalar to'g'ridan-to'g'ri quyosh nuridan saqlaydigan tor, egri-bugri va berk ko'chalar hamda mahalla tizimi ko'rinishida shakllandi. Yevropadagi tashqi fasadga urg'u beruvchi me'morchilikdan farqli o'laroq, Sharqda binolar ichki hovliga yo'naltirilgan yopiq struktura, ya'ni ayvon, hovli, hovuz va bog'larga ega bo'ldi. Shuningdek, Sharq shaharlarida suv ta'minoti tizimi, ya'ni ariqlar, novlar, korizlar va subterranean suv yollari shahar rejasining asosiy o'qini belgilab berdi. Markaziy Osiyoning IX-XV asrlardagi, ya'ni Somoniylar, Qoraxoniylar, Xorazmshohlar va Temuriylar davri shaharsozlik madaniyati o'zining mantiqiy tugallanganligi va uch qisimli strukturasi bilan ajralib turadi. Ushbu tuzilma ijtimoiy tabaqalashuv, harbiy-ma'muriy boshqaruv va iqtisodiy faoliyatning aniq belgilangan hududiy aksidir. Birinchi bosqich Ark yoki Sitadel deb atalib, u shaharning eng qadimiy, topografik jihatdan baland va mustahkamlangan qismidir. Ark davlat hokimiyatining ramzi bo'lib, o'z ichiga hukmdor saroyi, ma'muriy devonxona, davlat xazinasi, aslahaxona hamda zarbxonani olgan. U qalin xom va pishiq g'ishtdan ko'tarilgan baland devorlar, burjlar hamda atrofida qazilgan chuqur suv xandaglari bilan muhofaza qilingan. Buxoro arki va Samarqand Ko'ksaroyi bunga yaqqol misol bo'la oladi. Ikkinchi bosqich Shahrison bo'lib, u Ark atrofida shakllangan, shahar zodagonlari, ruhoniylar, ma'muriy amaldorlar hamda o'ziga to'q aholi yashaydigan asosiy shahar qismidir. Shahrison, odatda, to'rt tomonga yo'naltirilgan asosiy darvozalarga ega bo'lgan. Darvozalarni bir-biri bilan bog'lovchi krestitsimon kesishuvchi markaziy ko'chalar shahar planirovkasini tashkil etgan. Shahrison hududida bosh Jome masjidi, yirik madrasalar, maqbaralar, markaziy hammomlar hamda Registon kabi bosh maydonlar joylashgan. Shahrison ham mustahkam devor va minoralar bilan o'ralgan. Uchinchi bosqich Rabot deb nomlanib, u Shahrison devorlaridan tashqarida, savdo va hunarmandchilikning jadal o'sishi natijasida IX-XII asrlarda shakllangan eng yirik tashqi shahar qismidir. Rabotda asosiy hunarmandchilik mahallalari, ya'ni zargarlar, kulollar, temirchilar va to'qimachilar ustaxonalari joylashgan. Karvon yo'llari kelib tutashadigan Rabot hududida ulgurji bozorlar, rastalar, tim va taglar hamda chet ellik savdogarlar to'xtaydigan karvonsaroylar joylashtirilgan. XII-XIV asrlarga kelib, ko'plab shaharlarda Rabot shunday kengaydiki, u shahar iqtisodiyotining markaziga aylandi va uning atrofida ham yangi tashqi mudofaa devorlari tiklandi. Buyuk Ipak yo'li nafaqat savdo arteriyasi, balki xalqlar o'rtasida texnologiyalar, me'moriy shakllar hamda shaharsozlik madaniyatini uzatuvchi global tarmog' vazifasini o'tadi. Ushbu yo'l bo'ylab yaratilgan infratuzilma muhandislik-me'moriy fikrning yuksak namunasidir. Karvonsaroylar trans-sahro va shaharlararo yo'llarda har bir kunlik karvon yurishi masofasida, ya'ni 25-30 kilometrda barpo etilgan. Ular asosan kvadrat yoki to'rtburchak shaklda bo'lib, tashqi tomondan harbiy qal'ani eslatgan. Tashqi devorlarda

Date: 7th October-2026



derazalar bo'lgan, faqat bitta mustahkam darvoza va burjlar o'rnatilgan. Markazda ochiq hovli, ulovlar uchun meyxonalar, omborxonalar hamda ikkinchi qavatda savdogarlar va musofirlar uchun hujralar joylashgan. XI asrga oid Raboti Malik majmuasi o'zining serhasham peshtoqi va ulkan hovli sistemasi bilan buning yorqin timsolidir. Quruq iqlim va cho'l hududlarida karvonlar hamda aholini chuchuk suv bilan ta'minlash uchun sardobalar va korizlar qurilgan. Sardobalar — cho'l va adirlarda yog'ingarchilik hamda yer osti suvlarini yig'ish uchun qurilgan gumbazli pishiq g'ishtin suv omborlari bo'lib, ularning gumbazli yopilishi suvning bug'lanishiga yo'l qo'ymagan va uni doim salqin saqlagan. Korizlar esa tog' etaklaridan shaharlarga o'nlarча kilometr masofaga suvni yo'qotishlarsiz yetkazib beruvchi yer osti gidrotexnik tunnellar tizimidir. Rivojlangan O'rta asrlar Sharq shaharlarida tijorat jarayonini iqlim sharoitlaridan himoya qilish uchun maxsus gumbazli savdo majmualari — Toq, Tim va Chorsular barpo etilgan. Toqlar ko'chalarning kesishuvchi chorrahalarida ustida qurilgan gumbazli binolar bo'lsa, Timlar muayyan turdagi qimmatbaho tovarlar va shohi matolar bilan savdo qilishga mo'ljallangan yopiq pasaj-karvonsaroylar sanalgan. XIV asrning ikkinchi yarmi va XV asrda Markaziy Osiyoda shakllangan Temuriylar davlati nafaqat harbiy-siyosiy qudrat, balki madaniy va me'moriy Renessansning markaziga aylandi. Amir Temur va uning vorislari davrida shaharsozlik san'ati mutlaqo yangi bosqichga ko'tarildi. Bu davr shaharsozlik konsepsiyasining bosh g'oyasi — davlatning qudrati va buyukligini monumental me'morchilik shakllari va mukammal shahar rejalashtirishi orqali namoyon etishdan iborat bo'ldi. A. Temur saltanatni boshqargan yillarda shaharsozlik davlat siyosatining ustuvor yo'nalishiga aylandi. Temuriylar shaharsozlik konsepsiyasining poydevorini 3 ta asosiy mezon tashkil etdi: binolarning ko'lami va balandligi orqali imperiya qudratini ko'rsatish (monumentallik), alohida binolar o'rniga bir-biri bilan me'moriy jihatdan bog'langan ansambllar barpo etish hamda suv ta'minoti, mudofaa devorlari va savdo yo'llarini aniq reja bo'yicha yo'lga qo'yish. Samarqand va Kesh bu davrning asosiy me'moriy markazlariga aylandi. Amir Temur zabt etilgan Eron, Iroq, Shom (Suriya), Ozarbayjon va Hindistondan eng saralangan me'morlar, muhandislar, koshinshunoslar hamda naqqoshlarni poytaxtga topladi. Natijada turli hududlarning me'morchilik tajribasi uyg'unlashib, unikal Temuriylar me'morlik uslubi shakllandi. Amir Temur Samarqandni dunyoning eng yirik va go'zal markaziga aylantirish uchun uni har tomonlama qayta rejalashtirdi. Samarqand atrofi mustahkam devorlar hamda 6 ta asosiy darvoza bilan o'raldi. Shahar markazida Ark ajratilib, u yerda Ko'ksaroy va Bo'stonsaroy kabi hukmdor saroylari joylashtirildi. Poytaxt xavfsizligini ta'minlash va uning buyukligini namoyish etish maqsadida Samarqand atrofida Damashq, Qohira, Bag'dod, Sheroz, Sultoniya deb nomlangan qishloqlar barpo etildi. Temuriylar shaharsozligining eng o'ziga xos tomonlaridan biri shaharni ko'kalamzorlashtirish — "bog'-shahar" konsepsiyasi bo'ldi. Samarqand atrofida va ichida mashhur Temuriylar bog'lari (Bog'i Shamol, Bog'i Dilkusha, Bog'i Baland, Bog'i Nav, Bog'i Chinor, Bog'i Behisht) barpo etildi. Bu bog'lar faqat dam olish joyi emas, balki rasmiy qabulxonalar va diplomatik uchrashuvlar o'tkaziladigan me'moriy majmualar vazifasini o'tagan. A. Temurning o'zi tug'ilib o'sgan Kesh davlatning ikkinchi poytaxti maqomiga ko'tarildi. Keshda barpo etilgan Oqsaroy majmuasi o'sha davr dunyoviy me'morchiligining eng ulkan namunasi hisoblanadi. Saroy

Date: 7th October-2026



peshtoqiga yozilgan "Birni qudratimizga shubha qilsangiz, biz qurgan imoratlarga boqingsiz" degan nido Temuriylar shaharsozlik g'oyasining mohiyatini aks ettiradi. Shuningdek, Shahrisabzda Temuriylar sulolasi uchun maxsus Dar-us Saodat va Dar-ut Tilovat kabi diniy va me'moriy majmualar barpo etildi. A. Temurdan so'ng uning nabirasi Mirzo Ulug'bek davrida shaharsozlikda diniy, madaniy hamda ilm-fan inshootlariga asosiy e'tibor qaratildi: Ulug'bek Samarqand markazidagi Registon maydonini yaxlit me'moriy ansamblga aylantirishni boshladi. U yerda Ulug'bek madrasasi (1417-1420), qarshisida Xonaqoh hamda Karvonsaroy qad rostladi. Samarqand yaqinidagi Cho'ponata tepaligida qurilgan 3 qavatli silindrsimon rasadxona esa o'sha davr gidrotexnika va astronomik muhandislikning mo'jizasi bo'ldi. Ulug'bek shaharsozlikni faqat poytaxt bilan cheklamay, Buxoro hamda Gijduvonda ham mahobatli madrasalar qurdirib, shaharlarning ma'rifiy markaz strukturasini rivojlantirdi. XV asrning ikkinchi yarimida Temuriylarning boshqa tarmoqlari davrida shaharsozlik markazi Xurosonga — Hirot shahriga ko'chdi. Sulton Huseyn Boyqaro va Alisher Navoiy davrida Hirot "Sharq Renessansi marvaridi"ga aylandi. Alisher Navoiy tashabbusi bilan o'nlab madrasalar, kasalxonalar, jamoat hammomlari, ko'priklar hamda rabotlar barpo etildi. Navoiy sa'y-harakatlari bilan qurilgan Xalosiya va Shifoia majmualari shaharda ijtimoiy-maishiy va tibbiy xizmatni shaharsozlik darajasiga olib chiqdi, shuningdek, Hirot va uning atroflarini obodonlashtirish uchun Injo kanali va boshqa ariq hamda kanallar tarmog'i kengaytirildi. Temuriylar va ularning vorislari yaratgan shaharsozlik maktabi keyinchalik butun Sharq dunyosida davom ettirildi. Hindistondagi Boburiylar sulolasi vakillari Bobur, Akbarshoh va Shoh Jahon Temuriylar shaharsozlik an'anasini Hindistonga olib kirib, Tojmahal, Dehli hamda Agradagi Qizil qal'alar va Humoyun maqbarasini bevosita Samarqand shaharsozlik maktabi ta'sirida barpo etishdi. Mavarounnahrda Shayboniylar va Ashtarxoniylar davrida Buxoro hamda Samarqandda qurilgan me'moriy majmualar ham Temuriylar davri planirovkasini takrorladi va rivojlantirdi. Temuriylar va ularning vorislari davrida shaharsozlikda ilg'or texnika hamda me'moriy usullar qo'llanildi. Binolarga ulug'vorlik berish va ichki haroratni mo'tadillash uchun tashqi baland va ichki past gumbazlardan iborat qo'shaloq gumbazlar tizimi joriy etildi. Binolarning durustligi uchun pishgan g'isht va suvga chidamli ganch qorishmalaridan foydalanildi. Fasadlarni bezashda moviy, feruza, og va sarig rangli koshinlar, mozaikalar hamda xattotlik bitiklari keng ishlatildi. Shift va gumbaz burchaklarini bezashda muqarnas konstruksiyalaridan unumli foydalanildi. Xulosa qilib aytganda, Temuriylar va ularning vorislari davridagi shaharsozlik shunchaki binolar qurish jarayoni emas, balki yuksak davlatchilik tafakkuri, muhandislik san'ati va estetik g'oyalarning sintezi edi. Aniq rejalashtirilgan

bog'-shaharlar, infratuzilmasi rivojlangan savdo va ma'rifat markazlari hamda monumental ansambllar Temuriylar shaharsozlik maktabini jahon me'morchiligi tarixining eng yuksak cho'qqilaridan biriga aylantirdi.

Xulosa qilib aytganda, Antik va O'rta asrlar me'morchiligi hamda shaharsozlik madaniyati insoniyat taraqqiyotida nafaqat muhandislik va san'atning, balki davlatchilik, ijtimoiy tuzum hamda dunyoqarashning jonli ko'zgusi bo'lib xizmat qildi. Antik davrning klassik nisbatlari, ustunli order tizimi va simmetriyaga asoslangan aniq planirovka an'analari

Date: 7thOctober-2026

keyingi barcha davrlar shaharsozligi uchun mustahkam nazariy va amaliy poydevor yaratib berdi. Xulosa qilib aytganda, Antik davrdan O'rta asrlar oxirigacha bo'lgan davr me'morchiligi shunchaki binolar majmuasi emas, balki tabiat, din, savdo va siyosiy qudratning muhandislik san'atidagi yuksak sintezidir. Ushbu davrlarda yaratilgan shaharsozlik maktablari, xususan, Samarqand va Buxoro kabi Sharq koshonalari hamda Yevropaning tarixiy markazlari bugungi kunda ham jahon madaniy merosining eng nodir durdonalari sifatida insoniyatga xizmat qilmoqda..

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Temur, A. (1999). Temur tuzuklari (O'zbekchaga o'giruvchi: H. Karomatov). Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi. Kabirov A. O'zbekiston petrogliflari. – Toshkent: O'zbekiston, 1991. – 144 b.
2. Bobur, Z. M. (2019). Boburnoma. Toshkent: O'zbekiston NMIU.
3. Navoiy, A. (2011). Xamsa (Mukammal asarlar to'plami). Toshkent: FAN.
4. Ahmedov, B. (1996). Amir Temur va uning tarixdagi o'rni. Toshkent: O'zbekiston.

